

❖ **Prawo cywilne dla ekonomii**

Zagadnienia wstępne

Normy prawa cywilnego

Prawo podmiotowe

Podmioty prawa prywatnego

Przedmioty stosunków cywilnoprawnych

Przedawnienie i terminy zawite

Czynności prawne na tle innych zdarzeń
cywilnoprawnych

NORMY PRAWA CYWILNEGO

- Norma prawna: wypowiedz językowa-> wyznaczenie jej adresata, zakres zastosowania, zakres normowania (czyny nakazane lub zakazane)
- Normy postępowania (nie normy prawne) są tworzone także przez uczestników obrotu prawnego w drodze czynności prawnych
- Ważna cecha norm pr. prywatnego- tworzą stosunki prawne pomiędzy adresatem normy (podmiotem zobowiązanym) a podmiotem uprawnionym
- Sankcja państwowa: nie w celu wymierzenia kary czy spowodowania dolegliwości dla adresata naruszonej normy prawnej a w celu **doprowadzenia do realizacji jego obowiązku**: głównie przez odebranie zobowiązanemu rzeczy lub pieniędzy, które miały zostać wydane innej osobie albo zajęcie przedmiotów majątkowych w celu ich spieniężenia i wydania pieniędzy wierzycielowi

Charakter mocy wiążącej przepisów prawa cywilnego

- Przepisy imperatywne – bezwzględnie stosowalne
- Przepisy dyspozytywne – względnie stosowalne
- Przepisy semiimperatywne – jednostronnie bezwzględnie stosowalne

Jaka ustalić charakter mocy wiążącej poszczególnych przepisów?

1) wskazuje na to sama treść przepisów:

- a) imperatywne - odmienne od przepisu postanowienie umowy jest nieważne albo że danej ustawowej regulacji nie można zmienić przez czynność prawną (art. 119, art. 647¹ § 6 KC)
- b) semiimperatywne – np. przewidzianej w jakimś przepisie odpowiedzialności nie można wyłączyć ani ograniczyć, można ją tylko rozszerzyć (art. 55⁴ zd. 3, art. 437 KC), postanowienia czynności prawnej mniej korzystnej dla danej strony są nieważne,
- c) dyspozytywne - np. przez określenie, że daną regulację stosuje się „w braku odmiennego zastrzeżenia”, „chyba, że strony inaczej postanowiły”, „jeżeli nie umówiono się inaczej” np. art. 394 § 1 KC

2) w większości przepisów brak jest sformułowania rozstrzygającego o charakterze tych norm -> wykładnia funkcjonalna

- Przepisy cz. ogólnej pr. cywilnego, rzeczowego, spadkowego i rodzinnego – przeważnie imperatywny charakter
- Przepisy prawa zobowiązań – głównie dyspozytywne

Zasady prawa prywatnego

- **I. Zasady nadrzędne hierarchicznie (konstytucyjne)**
- 1) o znaczeniu dla całego systemu prawa:
 - - demokratycznego państwa prawnego, legalizmu, ochrony godności, wolności człowieka, równego traktowania
- 2) o znaczeniu szczególnym dla stosunków społecznych kształtowanych przez prawo prywatne:
 - - z. ochrony wolności gospodarczej, ochrony własności, dziedziczenia, ochrony dóbr osobistych, wolności wypowiedzi, wolności zrzeszania się, ochrony praw lokatora, ochrony praw konsumenta
- **II. Zasady wyróżnione ze względu na ich szczególne znaczenie w systemie prawa prywatnego**
- - z. autonomii woli, w tym swobody umów (np. art. 353¹ k.c.) i swobody testowania
- - z. pełnego charakteru uprawnień właściciela i pełnej ochrony własności (art. 140, 222 k.c.)
- - z. odpowiedzialności za wyrządzoną w sposób zawiniony szkodę (ar. 415 k.c.)
- - z. uwzględniania dobra dziecka (KRO)

Klauzule generalne

- Zawarte w przepisie prawnym zwroty odwołujące się do pozaprawnych wartości i ocen, uelastyczniają treść norm prawnych
- Klauzule zasad współżycia społecznego, dobrych obyczajów, względów słuszności itp.
- Klauzula społeczno – gospodarczego przeznaczenia prawa (np. art. 5, 140, 354 k.c.)

Dobra wiara

- Czasami przepis prawny stanowi, że pewne zdarzenie wywołuje skutki prawne, bądź nie wywołuje lub wywołuje z różnym nasileniem zależnie od tego czy uczestniczący w nim podmiot był w dobrej czy złej wierze (np. art. 169, 172, 174 KC)
- Brak definicji legalnej
- Doktryna i orzecznictwo -> dobra wiara jest to usprawiedliwiona nieznanomość prawdziwego stanu rzeczy
- 1) przeświadczenie o istnieniu (lub nieistnieniu) prawa
- 2) błędność tego przeświadczenia
- 3) usprawiedliwienie tego błędu okolicznościami
- Domniemanie dobrej wiary (art. 7 k.c.)

Prawo podmiotowe

- Prawo podmiotowe – korzystna sytuacja podmiotu czy grupy podmiotów, w jakiej znajdują się one z powodu obowiązującego prawa
- **Stosunek cywilnoprawny:**
- Prawo cywilne reguluje stosunki społeczne między ludźmi lub ich organizacjami,
- normy prawa prywatnego wyznaczają stosunki prawne (bez norm prawnych stosunki społeczne nie miałyby cech stosunku prawnego np. zerwanie zaręczyn nie wywołuje konsekwencji prawnych (tylko obyczajowe, brak regulacji prawnej tego stosunku)
- Norma pr. pr. odnosi się do 2 podmiotów: adresat (podmiot zobowiązany) i podmiot uprawniony
- Stosunek prawny- regulacja pomiędzy dwoma podmiotami istniejąca ze względu na obowiązywanie normy pr., która wyznacza podmiotowi określone zachowanie odnoszące się do osoby czy spraw innego podmiotu np. sprzedaż, najem itp.
 - Stosunki dwustronnie zindywidualizowane (typu względnego) i jednostronnie zindywidualizowane (typu bezwzględnego)
 - Elementy stosunku prawnego:
 - 1) Strony- podmioty zobowiązane i uprawnione przez normę pr.
 - 2) Treść- uprawnienia i obowiązki podmiotów
 - 3) Przedmiot – zachowanie, do którego dana strona jest zobowiązana

Uprawnienia

I. Postacie normatywne uprawnień:

- 1) **uprawnienia bezpośrednie** -> możliwość korzystania z danego dobra na rozmaite sposoby; wolność prawnie chroniona; powszechność obowiązku zaniechania jakiegoś postępowania wobec uprawnionego,
- 2) **roszczenia** -> konkretyzacja uprawnienia co do treści i podmiotu; wymagalność i zaskarżalność,
- 3) **uprawnienia kształtujące** -> kompetencja do zmiany lub zakończenia stosunku pr. przez jednostronną czynność prawną, bez udziału drugiej strony tego stos. pr. np. prawo odstąpienia od umowy, wypowiedzenia stosunku pr., uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli itp.
- 4) **uprawnienia do żądania ukształtowania stosunku prawnego** (zmiana stosunku prawnego następuje poprzez wydanie orzeczenia sądu), np. art. 59, 527, 1024, 874, 901 § 1, 484 § 2 k.c.
- 5) **zarzut** -> uprawnienie polegające na odmowie spełnienia roszczenia np. zarzut przedawnienia, potrącenia,

II. Podział uprawnień ze względu na skuteczność prawa

- 1) uprawnienia bezwzględne -> z tych uprawnień zbudowane jest np. prawo własności oraz inne prawa rzeczowe, uprawnienia do dóbr osobistych itp.
- 2) uprawnienia względne -> roszczenia

Prawo podmiotowe

- Element treści stosunku cywilnoprawnego
- „sfera możliwości postępowania przyznana przez normę prawną”
- Cel -> ochrona interesów podmiotów, którym prawa podmiotowe przysługują (nie ma prawa podmiotowego ten, komu przysługują kompetencje do działania wyłącznie w cudzym interesie np. pełnomocnik, opiekun, kurator itp.)
- Wyłącznie uprawnienia, nie obowiązki
- Przymus państwowy (cecha typowa, ale nie obligatoryjna)

Rodzaje praw podmiotowych

- 1) **Prawa bezwzględne i względne** – w zależności od głównego rodzaju uprawnień wchodzących w skład danego prawa
- 2) **Prawa majątkowe i niemajątkowe** – w zależności od rodzaju interesu chronionego przez prawo
- 3) **Prawa akcesoryjne** – umocnienie innego prawa (prawa głównego) np. prawo główne – wierzytelności, a prawo akcesoryjne – niektóre prawa zabezpieczające np. zastaw, hipoteka, poręczenie
 - Prawa zabezpieczające są akcesoryjne, bo:
 - Są związane z prawem głównym (zabezpieczoną wierzytelnością), więc nie mogą przysługiwać nikomu innemu poza wierzycielem
 - Nie powstają bez istnienia prawa głównego, wygaśnięcie wraz nim i ich treść jest uzależniona od treści prawa głównego

Rodzaje praw podmiotowych

- **4) Prawa zbywalne i niezbywalne, związane** – kryterium dopuszczalności zmiany podmiotu prawa przez czynność prawną
- Zbywalne – większość
- Niezbywalność – może o tym decydować przepis ustawy albo funkcja prawa
- Zgodnie z ogólną dyrektywą interpretacyjną – prawa niemajątkowe są niezbywalne a majątkowe zbywalne
- Zasada: nie można zmieniać charakteru zbywalności danego prawa przez czynność prawną gdy ustawa ukształtowała dane prawo jako zbywalne – art. 57 § 1 k.c.
- Zbywalność - możliwość przeniesienia prawa przez czynność prawną, w przeciwieństwie do dziedziczności prawa (przejście prawa następuje na skutek zdarzenia jakim jest śmierć uprawnionego), prawa zbywalne są zwykle dziedziczne a niezbywalne niedziedziczne
- Prawa związane – podmiotem danego prawa może być tylko ten komu przysługuje inne prawo np. prawo własności budynku związane z prawem użytkowania wieczystego gruntu (art. 235 § 2 k.c.)
- Nie może być przedmiotem obrotu oddzielnie od prawa, z którym jest związane; przeniesienie tylko w stosunku do obu praw łącznie

Typy praw podmiotowych

- Rozróżnienie z uwagi na treść np. własność, użytkowanie wieczyste, najem, hipoteka, prawa autorskie itp.
- Prawa podmiotowe bezwzględne – zasada *numerus clausus* typów praw
- Prawa podmiotowe względne - strony mogą tworzyć prawa o treści innej od typów ustawowych

Nabycie i utrata prawa podmiotowego

- Nabycie prawa – gdy komuś zaczyna przysługiwać prawo, które mu wcześniej nie przysługiwało
- Utrata prawa – gdy nie ma prawa ktoś kto dotąd je miał
- Nabycie **poходne** - > zależy od istnienia u innej osoby tego prawa (lub szerszego zakresu prawa); nabycie prawa następuje od innej osoby, w przypadku braku tej zależności -> nabycie **pierwotne**
- Nabycie **konstytutywne** -> powstanie nieistniejącego dotąd prawa, nabycie **translatywne** -> nabycie prawa wcześniej istniejącego
- Nabycie pochodne translatywne np. przeniesienie własności
- Nabycie pochodne konstytutywne – ustanowienie przez właściciela prawa użytkowania rzeczy
- Nabycie pierwotne translatywne – nabycie własności cudzej rzeczy przez zasiedzenie
- Nabycie pierwotne konstytutywne – nabycie własności przez zawłaszczenie rzeczy niczyjej

Nabycie i utrata prawa podmiotowego

- **Nabycie pochodne** – następstwo prawne, sukcesja, nabywca nie może uzyskać więcej praw od poprzednika, sukcesja singularna (nabycie pod tytułem szczególnym) i sukcesja uniwersalna (nabycie pod tytułem ogólnym)
- **Nabycie pierwotne** – zasadniczo wolne od obciążeń
- **Utrata prawa** – na skutek nabycia go przez inny podmiot lub w wyniku wygaśnięcia prawa czy konfuzji

Wykonywanie i ochrona prawa podmiotowego

1) wykonywanie:

- zachowanie podmiotu prawa, które jest zgodne z treścią danego prawa
- przez osobiste dokonywanie czynności lub przez inne osoby

2) ochrona:

- W drodze postępowania sądowego (zasada)
- W drodze pomocy własnej – samoobrona i samopomoc (odstępstwo od zasady)

Nadużycie prawa

- Realizacja interesu uprawnionego nie może odbywać się z pogwałceniem norm moralnych
- Art. 5 k.c.
- Granice wszystkich uprawnień prawa prywatnego określają nie tylko normy prawne czy postanowienia czynności prawnych, ale także normy moralne i społeczno – gospodarcze przeznaczenie prawa!
- „Właściciel działki nadużywa prawa, gdy żąda usunięcia z niej urządzeń przesyłowych, jeśli są niezbędne dla odbiorców, a całe przedsięwzięcie wiązałoby się z ogromnymi kosztami” (wyrok SN z 9 lipca 2008 r., V CSK 52/2008, LexPolonica nr 1926222)
- „Sąd wyjątkowo może nie uwzględnić zarzutu upływu terminu przedawnienia roszczenia - także wynikającego ze stosunku między przedsiębiorcami - jeżeli jego podniesienie przez pozwanego jest nadużyciem prawa” (wyrok SN z 27 czerwca 2001 r., II CKN 604/2000, LexPolonica nr 352923, OSNC 2002, nr 3, poz. 32).

PODMIOTY PRAWA PRYWATNEGO

- Stosunek cywilnoprawny -> prawo podmiotowe -> podmiot prawa
- Czy każdy może być podmiotem prawa cywilnego? Każdy człowiek czy jednostka organizacyjna?
- art. 1 k.c., art. 33¹ k.c.
- Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnej

Osoby fizyczne

- **Osoba fizyczna = każdy człowiek** -> tożsamość prawna (określana przez stan cywilny i stan osobisty)
- Cechy charakteryzujące os. fiz.:
 - **stan cywilny** (znaczenie węższe: związanie małżeństwem; znaczenie szersze: małżeństwo, pokrewieństwo i dane osobowe)
 - **stan osobisty** (imię, nazwisko, płeć, wiek, stan zdrowia psychicznego)
 - **zamieszkanie** (miejscowość z zamiarem stałego pobytu), art. 25 - 28 k.c.
- *nasciturus* – człowiek w okresie rozwoju prenatalnego posiadający szczególną podmiotowość prawną; art. 446¹, 927 § 2 k.c., *curator ventris*,
 - Zasada: nasciturus jest uważany za dziecko już żywo urodzone gdy chodzi o jego korzyść
 - Jeżeli dziecko nie urodzi się żywe wszystkie jego prawa wygasają, brak sukcesji tych praw

Osoby fizyczne

- **ZDOLNOŚĆ PRAWNA** – zdolność podmiotu prawa do posiadania cywilnoprawnych praw i obowiązków;
 - Każdy człowiek ma zdolność prawną i może być podmiotem praw i obowiązków cywilnoprawnych;
 - Brak możliwości zrzeczenia, ograniczenia zdolności prawnej
 - art. 8 § 1 k.c. – każdy człowiek od chwili **urodzenia** ma zdolność prawną, art. 9 k.c. – domniemanie żywego urodzenia dziecka; *nasciturus* – warunkowa zdolność prawna – może nabywać prawa i obowiązki pod warunkiem, że urodzi się żywy (warunek zawieszający), akt urodzenia – formalne stwierdzenie urodzenia

Osoby fizyczne

- Ustanie zdolności prawnej – z chwilą śmierci; dokument potwierdzający śmierć człowieka – akt zgonu sporządzony na podstawie karty zgonu od lekarza lub na podstawie pisemnego zgłoszenia organu państwowego prowadzącego dochodzenie w sprawie okoliczności zgonu; akt zgonu zawiera m.in.: data, godzina oraz miejsce zgonu lub znalezienia zwłok;
- Kommorienci – osoby, które zmarły na skutek niebezpieczeństwa grożącego im wspólnie, zgodnie z art. 32 k.c. domniemywa się, że zmarły jednocześnie;
- **Postanowienia sądu cywilnego zastępujące akt zgonu:**
 - **O uznaniu za zmarłego:** zaginięcie os.fiz., miejsce pobytu nie znane, brak informacji czy człowiek żyje czy zmarł, niepewność trwa dłuższy czas (art. 29 i 30 k.c.); orzeczenie konstytutywne zawiera oznaczenie chwili śmierci według art. 31 § 2 k.c., domniemanie, że zaginiony zmarł w chwili oznaczonej w postanowieniu art. 31 § 1 k.c.
 - **O stwierdzeniu zgonu:** brak zwłok, śmierć jest niewątpliwa z uwagi na wskazujące na to dowody (np. katastrofa lotnicza), orzeczenie deklaratoryjne, określa rzeczywistą chwilę śmierci (data i godzina)

Uznanie za zmarłego przykłady

- Przykład 1
- **Andrzej Z. zaginął 12 marca 2005 roku.** A więc ostatnia wiadomość o tym że żyje miała miejsce w 2005 roku. Uznanie go za zmarłego może więc nastąpić 10 lat po końcu 2005 roku, czyli **1 stycznia 2016.**
- Jednakże gdyby w chwili uznania za zmarłego zaginiony ukończył już lat siedemdziesiąt, wystarczy upływ lat pięciu (a nie dziesięciu).
- Przykład 2
- **Andrzej Z. zaginął 12 marca 2005 roku, mając wówczas 68 lat.** Może on w takiej sytuacji zostać uznanym za zmarłego po upływie 5 lat od końca 2005 roku, ponieważ miałby wówczas ukończone 70 lat.
- Trzecia przesłanka wynikająca z art.. 29 k.c. mówi nam iż uznanie za zmarłego nie może nastąpić przed końcem roku kalendarzowego, w którym zaginiony ukończyłby lat dwadzieścia trzy. Tym samym, nawet jeśli minęło 10 lat od końca roku kalendarzowego w którym mieliśmy ostatnią wiadomość o zaginionym, nie możemy go uznać za zmarłego, jeżeli nie ukończyłby jeszcze 23 lat.
- Skrócenie terminów w szczególnych okolicznościach określonych w ustawie (art. 30 k.c.)

Uznanie za zmarłego przykłady

- **Artykuł 31 przedstawia nam CHWILĘ ŚMIERCI OSOBY ZAGINIONEJ. Chwila ta jest ważna m.in. do ustalenia kolejności dziedziczenia.**
- Domniemywa się, że zaginiony zmarł w chwili oznaczonej w orzeczeniu o uznaniu za zmarłego. Jako chwilę domniemanej śmierci zaginionego oznacza się chwilę, która według okoliczności jest najbardziej prawdopodobna. Jednak jeżeli takiej chwili nie oznaczono bo brak jest jakichkolwiek danych, za chwilę śmierci uważa się pierwszy dzień terminu, z którego upływem uznanie za zmarłego stało się możliwe. **Nie jest tutaj mowa o dniu w którym zaginionego uznano za zmarłego, ale o pierwszym dniu od którego liczy się termin dziesięcioletni.** Jeżeli w orzeczeniu o uznaniu za zmarłego czas śmierci został oznaczony tylko datą dnia, za chwilę domniemanej śmierci zaginionego uważa się koniec tego dnia. Oto przykład.
- **Andrzej Z. zagiął 12 marca 2005.** Bieg terminu rozpoczął się z upływem końca 2005 roku. Uznanie go za zmarłego (na zasadach ogólnych) będzie możliwe z dniem 1 stycznia 2016. Natomiast **chwila śmierci zostanie ustalona na dzień 31 grudnia 2005, godzina 24:00.**

Osoby fizyczne

- **ZDOLNOŚĆ DO CZYNNOŚCI PRAWNYCH:** zdolność do samodzielnego nawiązywania, zmiany lub niweczenia stosunków prawnych własnymi działaniami i we własnym imieniu
- Osoby fizyczne: różnicowany zakres zd. do cz. pr. lub jej brak (osoby prawne zawsze tylko pełna zd. do cz. pr.);
- **Pełna zd. do cz. pr.:** po osiągnięciu **pełnoletności** i brak ubezwłasnowolnienia lub doradcy tymczasowego;
- **ograniczona zd. do cz. pr.:** małoletni od **13 roku** życia, **ubezwłasnowolnieni częściowo** lub dla których ustanowiono **doradcę tymczasowego** w postępowaniu o ubezwłasnowolnienie
 - Ubezwłasnowolnienie – prawomocne postanowienie Sądu Okręgowego; całkowite lub częściowe ubezwłasnowolnienie
 - Całkowite: od 13 roku życia, choroba psychiczna, niedorozwój umysłowy lub inne zaburzenia psychiczne (gł. pijaństwo i narkomania) występujące w takim stopniu, że nie jest możliwe samodzielne kierowanie swoim postępowaniem; opiekun prawny
 - Częściowe: osoby pełnoletnie, gdy stopień zaburzeń w/w nie uzasadnia całkowitego ubezwłasnowolnienia; kurator

Czynności prawne osób o ograniczonej zdolności do czynności prawnej:

- **1) wykonywane samodzielnie i skutecznie przez te osoby:**
 - *Bez charakteru zobowiązującego lub rozporządzającego w odniesieniu do majątku tej osoby;*
 - Pełna zdolność w zakresie:
 - a) czynności o charakterze wyłącznie przysparzającym (np. przyjęcie darowizny bez obciążeń),
 - b) umowy w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego,
 - c) umowy o pracę po 16 roku życia
 - d) dysponowanie własnym zarobkiem, chyba że sąd opiekuńczy inaczej postanowi,
 - e) rozporządzanie przedmiotami oddanymi przez przedstawiciela ustawowego do swobodnego użytku, chyba, że czynność taka przekroczy zakres zwykłego zarządu z uwagi na wartość takiego przedmiotu
- **2) potwierdzenie przez przedstawiciela ustawowego/ zgody sądu dla ważności:**
 - Zaciągnięcie zobowiązania lub rozporządzenie prawem – zgoda przedstawiciela ustawowego, ale w sprawach przekraczających zwykły zarząd dodatkowo zgoda sądu!
 - Bezskuteczność zawieszona – do czasu wyrażenia zgody przez przedstawiciela ust. na zawieraną umowę,
- **3) jednostronne czynności prawne bez zgody przedstawiciela ust. – bezwzględna nieważność** np. wypowiedzenie umowy, odwołanie darowizny odrzucenie spadku itp.

Brak zdolności do czynności prawnych

- Poniżej 13 roku życia oraz ubezwłasnowolnieni całkowicie
- Brak możliwości dokonywania skutecznie jakichkolwiek czynności prawnych! Sankcja - bezwzględna nieważność (art. 14 § 1 k.c.),
- Wyjątek – umowy powszechnie zawierane w drobnych bieżących sprawach życia codziennego np. kupno gazety; umowa ta staje się ważna z chwilą jej wykonania, chyba że pociąga za sobą rażące pokrzywdzenie tej osoby (ale już nie czynności jednostronne)
- Osoby takie w obrocie prawnym reprezentują przedstawiciele ustawowi (rodzice, opiekun, kurator), zgoda sądu na sprawy przekraczające zakres zwykłego zarządu
- Przyjęcie darowizny przez przedstawiciela ust. jest możliwe bez zgody sądu przy darowiźnie nieobciążliwej

Dobra osobiste

- Dobra niematerialne przysługujące każdemu człowiekowi od chwili gdy nabywa on zdolność prawną, brak legalnej definicji;
- Nie mogą być nabyte orzeczeniem sądu, aktem administracyjnym lub przez czynność prawną, brak możliwości przeniesienia ich na inną osobę,
- Prawa podmiotowe niematerialne, niezbywalne i niedziedziczne, prawa podmiotowe bezwzględne, skuteczne *erga omnes*
- Otwarty katalog dóbr osobistych; źródła: konstytucja, konwencje międzynarodowe, art. 23 k.c. i inne,
 - Życie, zdrowie, nietykalność cielesna
 - Wolność
 - Godność osobista i dobre imię
 - Sfera prywatności
 - Kult osoby zmarłej
 - Nietykalność mieszkania
 - Ochrona wizerunku
 - Tajemnica korespondencji itp.

Ochrona dóbr osobistych

- Art. **24 k.c.**: ten czyje dobro osobiste zostaje **zagrożone** lub **naruszone** cudzym działaniem może żądać zaniechania tego działania, chyba że **nie jest ono bezprawne**
- Przesłanka ochrony -> **bezprawność zachowania**
- Domniemanie bezprawności zachowania
- **Okoliczności wyłączające bezprawność naruszenia :**
 - Działanie zgodnie z prawem pozytywnym (np. zgodne z prawem aresztowanie, publikacja listu gończego itp.)
 - Wykonywanie własnego prawa podmiotowego (np. prawo wynajmującego do kontrolowania stanu wynajętego mieszkania itp.; brak nadużycia prawa)
 - Zgoda uprawnionego (np. zgoda na wejście do mieszkania)

Ochrona dóbr osobistych

- **Środki ochrony:**
 - Żądanie zaniechania
 - Żądanie usunięcia skutków naruszenia np. poprzez złożenie właściwego oświadczenia
 - Zadośćuczynienie pieniężne (na zasadach przewidzianych w kodeksie cywilnym)
 - Zapłata odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny
 - Zapłata odszkodowania za szkodę majątkową wyrządzoną na skutek naruszenia dobra osobistego
 - Powództwo o ustalenie istnienia prawa na podstawie art. 189 k.p.c. (np. poczucie przynależności do danej płci może być uznane za dobro osobiste, wyrok wydany w tej sprawie byłby podstawą wzmianki w aktach stanu cywilnego – SN, post. Z 22.3.1991, III CRN 28/91)

OSOBY PRAWNE

- **Kodeks cywilny -> Normatywna koncepcja osób prawnych** – podmiotem w stosunkach cywilnoprawnych uznaje się tylko te jednostki organizacyjne, którym ustawa przyznaje podmiotowość prawną; art. 33 k.c.
- art. 35 k.c.
- Pojęcie osoby prawnej: wyodrębniona strukturalnie i majątkowo jednostka posiadająca własne organy, której ustawodawca przyznaje osobowość prawną
- Osoba prawna – podmiot praw i obowiązków cywilnoprawnych, zdolność prawna i pełna zdolność do czynności prawnych,
- **3 systemy regulacji sposobów powstawania osób prawnych:**
 - 1) **system aktów organów państwa** (akty normatywne jak ustawy i rozporządzenia oraz akty administracyjne (akty erekcyjne) np. ustawa z 10.3.1994r. o utworzeniu Uniwersytetu Opolskiego)
 - 2) **system koncesyjny** (zgoda właściwego organu – akt administracyjny jak pozwolenie czy koncesja np. powstanie banku – zezwolenie KNB)
 - 3) **system normatywny** (ustawa określa generalne przesłanki powstawania danej osoby prawnej, jednostka organizacyjna uzyskuje osobowość pr. z chwilą wpisu do rejestru – osoby pr. prawa handlowego, stowarzyszenia fundacje, spółdzielnie, związki zawodowe)

Osoby prawne

- Indywidualizacja: rodzaj, firma lub nazwa i siedziba
- **Firma**: określenie prawne nazwy, pod którą działa podmiot prowadzący działalność gospodarczą; **nazwa** – posiadają ją osoby prawne które nie prowadzą działalność gospodarczej jako głównej działalności np. fundacje, uniwersytety
 - Dobro osobiste niezbywalne (art. 43⁹ k.c.), firma musi odróżniać się od firm innych przedsiębiorców prowadzących działalność na tym samym rynku
 - Sposób ustalania brzmienia firmy przedsiębiorcy – art. 43² - 43¹⁰ k.c.
 - Co zawiera firma osoby prawnej? nazwa + określenie formy prawnej; firma oddziału osoby prawnej: pełna nazwa os. pr. + słowo „oddział” ze wskazaniem miejscowości, w której oddział ma siedzibę;
- **Siedziba** osoby prawnej: **miejscowość**; art. 41 k.c. – zazwyczaj wg siedziby organu zarządzającego,

Działanie osób prawnych

- Organy osób prawnych – art. 38 k.c.; organem jest osoba fizyczna (organ indywidualny) albo grupa osób fizycznych (organ kolegialny), których działania w obrocie prawnym są uznawane za własne działania reprezentowanej osoby prawnej np. zarząd, rektor, wójt, prezydent itp.
- **Brak organów – kurator** ustanowiony przez sąd np. opiekuńczy na podstawie art. 42 k.c. (jego zakres uprawnień określa art. 42 § 2 k.c. + postanowienie sądu) cel: niezwłoczne powołanie organów os. pr., ewentualnie jej likwidacja
- Tylko osoba prawidłowo powołana do pełnienia funkcji organu osoby prawnej może skutecznie reprezentować osobę prawną – w odmiennej sytuacji -> fałszywy organ
 - 1) Osoba podająca się za organ nieistniejącej osoby prawnej
 - 2) Osoba niebędąca organem os. pr.
 - 3) Osoba prawidłowo umocowana do reprezentowania os. pr., lecz działa z przekroczeniem zakresu umocowania
- Sankcja nieważności bezwzględnej – ad. 1 i 2,
- Bezskuteczność zawieszona – ad. 3, orzeczenia SN,

Rodzaje osób prawnych

- **Publiczne i prywatne osoby prawne**
- Publiczne: osoby prawne państwowe i osoby prawne samorządowe
- Skarb Państwa i jednostki samorządu terytorialnego jako najważniejsze publiczne osoby prawne
- **Skarb państwa:** jedyna osoba prawna, której osobowość wynika z przepisu Kodeksu cywilnego (art. 33 k.c.) i która nie może zostać zlikwidowana
 - Działa przez jednostki organizacyjne nie posiadające odrębnej osobowości prawnej -> *statio fisci* np. Sąd Rejonowy, Komenda Policji, Prokuratura Okręgowa, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumenta, Izba Skarbowa itp., którymi kierują odpowiednie organy administracyjne np. Prezes Sądu Okręgowego, Dyrektor Izby Skarbowej itp.; ustawa o zasadach wykonywania uprawnień przysługujących SP,
 - Państwowa osoba prawna – inną niż SP jest jednostka organizacyjna posiadająca osobowość prawną, której mienie jest w całości mieniem państwowym np. spółka akcyjna, w której wszystkie akcje należą do Skarbu Państwa; art. 34 k.c. – SP nie odpowiada za zobowiązania państwowych osób prawnych,

Rodzaje osób prawnych

- **Jednostki samorządu terytorialnego:**
- Od 1.9.1999 r.: gmina, powiat, województwo -> osobowość prawna pojedynczych jednostek
- *Statio municipii* - w ramach osobowości prawnej j.s.t. funkcjonują wyodrębnione struktury organizacyjne np. publiczna szkoła podstawowa jako *statio municipii* gminy (gmina ma osobowość prawna, a nie szkoła),
- **Gmina** -> reprezentuje wójt (burmistrz, prezydent), (ewentualnie upoważniony zastępca samodzielnie lub z inną upoważnioną osobą),
- Uchwała rady gminy w przypadku czynności przekraczających zwykły zarząd w sprawach majątkowych
- Kontrasygndata skarbnika w przypadku czynności, które mogą spowodować powstanie zobowiązań pieniężnych
- **Powiat** -> dwaj członkowie zarządu lub jeden członek zarządu i osoba upoważniona przez zarząd,
- **Województwo** -> marszałek województwa wraz z członkiem zarządu województwa, chyba że statut województwa stanowi inaczej,

Dobra osobiste osób prawnych

- Głównie: nazwa (firma), renoma, klientela , nietykalność pomieszczeń, tajemnica korespondencji, sfera prywatności
- Art. 43 k.c. – przepisy o ochronie dóbr osobistych osób fizycznych stosuje się odpowiednio do osób prawnych

Inne jednostki organizacyjne posiadające zdolność prawną

- Ułomne osoby prawne (osoby ustawowe) - jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną
- Art. 33¹ k.c. – odpowiednie stosowanie przepisów o osobach prawnych
- np. spółki osobowe prawa handlowego, spółki kapitałowe w organizacji, wspólnota mieszkaniowa itp.
- Nabywanie praw, zaciąganie zobowiązań, pozywanie i bycie pozwanym,
- Odpowiedzialność za zobowiązania publiczno i prywatnoprawne, jednak jeżeli jednostka taka stanie się niewypłacalna – odpowiedzialność jej członków (jeżeli przepisy szczególne nie stanowią inaczej np. ustawa o własności lokali dot. wspólnoty)

Konsumenci i przedsiębiorcy

- **Konsument**: osoba fizyczna dokonująca czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową (art. 22¹ k.c.) z przedsiębiorcą (albo wobec przedsiębiorcy), będącego drugą stroną umowy,
- Np. adwokat kupujący komentarz do kodeksu cywilnego nie będzie konsumentem, ale gdy kupuje zakupy spożywcze na prywatną kolację to jest konsumentem!
- Ochrona słabszej strony stosunku cywilnoprawnego
- **Przedsiębiorca**: osoba fizyczna, prawna lub jednostka organizacyjna z art. 33¹ k.c., która we własnym imieniu prowadzi działalność gospodarczą lub zawodową (art. 43¹ k.c.)
- Wspólnicy spółki cywilnej a nie spółka cywilna są przedsiębiorcami,
- Przedsiębiorca działa pod firmą (podlega ujawnieniu w rejestrze CEIDG lub KRS);
- Firma przedsiębiorcy os. fiz.: imię i nazwisko + ew. pseudonim lub określenie wskazujące na przedmiot działalności, m-sce prowadzenia działalności lub inne dowolnie obrane
- Firma przedsiębiorców os. prawnych, ułomnych osób prawnych – nazwa dowolnie obrana + forma prawna
 - przepisy KSH określają sposób konstruowania i składniki firm spółek np. art. 24 § 1 i 2 KSH
- Firma nie może wprowadzać w błąd i powinna być firmą wyłączną,
- Niezbywalność firmy

Przedstawicielstwo

1. Przedstawiciel a zastępstwo w dokonywaniu czynności;
Przedstawiciel działa w imieniu reprezentowanego i na jego rzecz, natomiast:

- Zastępca pośredni – nie jest przedstawicielem, ponieważ działa w imieniu własnym, a na rachunek innej osoby np. komisant,
- Poślaniec - nie jest przedstawicielem, ponieważ nie składa oświadczenia woli, tylko je przenosi od autora do adresata np. kurier

2. Przedstawicielstwo wynika z ustawy (przedstawicielstwo ustawowe) lub z czynności prawnej (pełnomocnictwo)

Przedstawicielstwo

Przedstawicielstwo ustawowe:

- art. 98 KRO: rodzice posiadający władze rodzicielską są przedstawicielami ustawowymi dziecka
- opiekun, kurator dla osoby fizycznej, kurator dla osoby prawnej, gdy ta nie może działać przez brak organów-> ustanawia ich sąd na podstawie właściwych przepisów
- reprezentacja wynikająca z przepisów prawa lub orzeczenia sądowego.

Pełnomocnictwo

- **źródło:** oświadczenie woli mocodawcy
- **forma** zasadniczo dowolna, ale jeżeli do ważności czynności prawnej potrzebna jest szczególna forma, pełnomocnictwo do dokonania tej czynności powinno być udzielone w tej samej formie;
- pełnomocnictwo ogólne – forma pisemna pod rygorem nieważności
- **Rodzaje** pełnomocnictw:
 - a) ogólne, rodzajowe i szczególne
 - b) łączne i rozłączne
 - c) pełnomocnicy dalsi (substytucja) – gdy możliwość taka wynika z pełnomocnictwa, ustawy lub stosunku prawnego będącego podstawą pełnomocnictwa
- **Czynności z samym sobą**, gdy:
 - Pełnomocnik jest drugą stroną czynności prawnej
 - Pełnomocnik reprezentuje obie strony czynności prawnej
 - Zasadniczo istnieje zakaz takich czynności, chyba że wyraźnie dopuszcza to mocodawca w pełnomocnictwie albo w danej sytuacji wykluczona jest możliwość naruszenia interesów mocodawcy
- **Ustanie pełnomocnictwa:**
 - Upływ terminu, wyczerpanie treści, wygaśnięcie stosunku podstawowego, odwołanie, śmierć mocodawcy lub pełnomocnika, zrzeczenie się pełnomocnictwa przez pełnomocnika, utrata przez pełnomocnika zdolności do czynności prawnej

Prokura

- Szczególna postać pełnomocnictwa
- Inny zakres podmiotowy, przedmiotowy oraz inna forma niż przy pełnomocnictwie
- Mocodawca – tylko przedsiębiorca podlegający wpisowi do KRS lub CEIDG
- Prokurent- tylko osoba fizyczna, pełna zdolność do czynności prawnych
- Zakaz przenoszenia prokury
- Umocowanie do wszystkich czynności sądowych i pozasądowych związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa (przepis *ius cogens*)
 - Zakres ten nie obejmuje umocowania do zbycia, obciążenia przedsiębiorstwa, oddania go do czasowego używania, ani też zbywania czy obciążania nieruchomości – tutaj niezbędne jest dodatkowe pełnomocnictwo szczególne
- Forma- zwykła forma pisemna pod rygorem nieważności
- Wygaśnięcie: odwołanie, wykreślenie przedsiębiorcy z rejestru, ogłoszenie jego upadłości, otwarcie likwidacji lub przekształcenie przedsiębiorcy, śmierć prokurenta (ale nie mocodawcy)

PRZEDMIOTY STOSUNKÓW CYWILNOPRAWYCH

Przedmiot stosunków cywilnoprawnych – określone zachowanie się stron jak również obiekt, do którego to zachowanie się odnosi (przedmiot zachowania się stron stosunku cywilnoprawnego- „przedmiot przedmiotu stos. cywilnoprawnego”)

- Rzeczy
- Przedmioty inne niż rzeczy
 - Przedmioty materialne niebędące rzeczami
 - Przedmioty niematerialne
 - Przedsiębiorstwo
- Majątek i mienie

Rzecz jako przedmiot stosunku cywilnoprawnego

- art. 45 k.c. – „przedmioty materialne”
- J.Wasilkowski: „rzeczami w rozumieniu naszego prawa cywilnego są **materialne** części przyrody w stanie pierwotnym lub przetworzonym, na tyle **wyodrębnione**, że w stosunkach społeczno-gospodarczych mogą być traktowane jako **dobra samoistne**”
- Nie są rzeczami dobra niematerialne (np. utwory literackie) czy też prawa
- Nie są rzeczami powietrze lub woda w stanie wolnym/ ale zamknięte w butlach np. tlenowych lub zawierających wody mineralne → wyodrębnienie z przyrody -> rzeczy
- *Wyłączenia:*
- Niektóre wyodrębnione przedmioty materialne mogą być wyłączone z obrotu cyw. z powodów moralnych lub w interesie publicznym -> np. zwłoki, tkanki ludzkie itp. (nie są rzeczami)
- Zwierzęta – ustawa o ochronie zwierząt stanowi, że zwierzę nie jest rzeczą, ale w sprawach nieuregulowanych stosuje się odpowiednio przepisy dot. zwierząt

Klasyfikacja rodzajów rzeczy

- **Rzeczy ruchome i nieruchome:**
 - a) nieruchomości- części powierzchni ziemskiej stanowiące odrębny przedmiot własności (**grunty**), jak również **budynki** trwale z gruntem związane lub **części takich budynków**, jeżeli na mocy przepisów szczególnych stanowią odrębny od gruntu przedmiot własności (art. 46 § 1 k.c.)
 - nieruchomość rolna – art. 46¹ k.c.
 - a) Rzeczy ruchome- wszelkie samoistne przedmioty materialne nie stanowiące nieruchomości ani ich części składowych
- **Rzeczy oznaczone co do tożsamości i co do gatunku:**
 - a) Rzecz oznaczona co do tożsamości- oznaczenie wg jego indywidualnych cech
 - b) Rzecz oznaczona co do gatunku- rzeczy zamienne, pierwotnie ogólnie oznaczone wg miary, wagi, objętości, objętości czy liczby rzeczy danego rodzaju
- **Rzeczy podzielne i niepodzielne:**
 - a) Rzecz podzielna – rzecz, którą można podzielić bez istotnej zmiany wartości czy samego przedmiotu
 - Ograniczenia legislacyjne dot. podziału rzeczy podzielnych

Części składowe rzeczy

- Nie mogą być odłączone od rzeczy bez uszkodzenia lub istotnej zmiany całości lub przedmiotu odłączanego (47 § 2 k.c.)
- Przedmioty połączone z rzeczą tylko dla przemijającego użytku nie są jej częściami składowymi
- Nie może stanowić odrębnego przedmiotu własności lub innych praw rzeczowych
 - Połączenie z rzeczą na **stałe**
 - Połączenie z **sensie fizycznym** (a nie tylko gospodarczym)
 - Połączenie **na tyle mocne, że rozłączenie spowodowałoby zasadnicze zmiany całości lub przedmiotu rozłączanego**
- np. *silnik w samochodzie, budynek na gruncie*
- Wyłączenia:
 - Budynki lub ich części są samoistnymi nieruchomościami gdy na mocy przepisów szczególnych są przedmiotem odrębnej własności
 - Urządzenia przesyłowe na nieruchomości wchodzą w skład przedsiębiorstwa (49 k.c)

Przynależności

- **Rzeczy ruchome** potrzebne do korzystania z innej rzeczy (rzeczy głównej), **zgodnie z jej przeznaczeniem**, jeżeli pozostaje z nią w faktycznym związku odpowiadającym temu celowi (art. 51 § 1 k.c.)
- **Tożsamość właściciela** rzeczy głównej i przynależności
- **Funkcjonalny związek** z rzeczą główną
- Powiązanie faktyczne mające na celu korzystanie z rzeczy głównej
- Przemijające pozbawienie faktycznego związku przynależności z rzeczą główną nie pozbawia charakteru przynależności
- Zasadniczo czynność prawna mająca za przedmiot rzecz główną odnosi skutek także względem przynależności, chyba że inaczej postanowiono
- np. *sprzęt rolniczy* w odniesieniu do nieruchomości rolnej czy *wyposażenie mieszkania* w odniesieniu do lokalu, *koło zapasowe* czy *kluczyki do samochodu*,

Pożytki

- **Pożytki naturalne rzeczy:** to jej plody i inne odłączone od niej części składowe, o ile wg zasad prawidłowej gospodarki stanowią normalny dochód z rzeczy
- np. zboże, owoce,
- **Pożytki cywilne:** dochody, które rzecz przynosi na podstawie stosunku prawnego np. czynsz z najmu, dzierżawy
- **Pożytki prawa:** dochody, które prawo to przynosi zgodnie ze swym społeczno-gospodarczym przeznaczeniem np. odsetki od pożyczki, opłaty licencyjne stanowiące dochód z majątkowych praw autorskich, dywidenda

Przedmioty materialne niebędące rzeczami

- 1) kopaliny – złoża kopalin istotne dla gospodarki narodowej -> „własność górnicza” Skarbu Państwa
- 2) wody:
 - morze terytorialne, morskie wody wewnętrzne, śródlądowe wody powierzchniowe płynące oraz wody podziemne -> SP
 - wody stojące i wody w rowach w granicach nieruchomości gruntowej-> własność właściciela tej nieruchomości
- 3) zwierzęta

Dobra niematerialne

- jedyna cecha wspólna – nie mają one postaci materii w sensie fizycznym
 - energia
 - dobra osobiste
 - dobra własności intelektualnej np. utwory literackie, naukowe, artystyczne, wynalazki, znaki towarowe itp.
 - pieniądze
 - papiery wartościowe

Przedsiębiorstwo

- Przedsiębiorstwo: zorganizowany zespół składników niematerialnych i materialnych przeznaczonych do prowadzenia działalności gospodarczej (55¹ k.c) -> zespolony przedmiot czynności prawnych
- Zbycie przedsiębiorstwa
 - forma

Majątek i mienie

- **Majątek:**
 - Znaczenie węższe – ogół aktywów przysługujących danemu podmiotowi, na które składają się majątkowe prawa podmiotowe i pewne chronione korzystne sytuacje faktyczne jak posiadanie
 - Znaczenie szersze – ogół aktywów i pasywów danego podmiotu
 - różne masy majątkowe np. wspólny majątek małżonków, majątek osobisty każdego z małżonków, majątek wspólny wspólników sp. cyw., spadek
- **Mienie:** własność i inne prawa majątkowe
- Różnica między mieniem a majątkiem:
 - a) zawsze tylko aktywa
 - b) bez relatywizacji do oznaczonej osoby – mienie państwowe, samorządowe

literatura

- E. Gniewek, P. Machnikowski, *Zarys prawa cywilnego*, Warszawa 2014
- Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2007,
- J. Kuźmicka – Sulikowska, *Kazusy z prawa cywilnego*, Warszawa 2014,
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tj. Dz.U. 2014, poz. 121),